

lui *dicendi*, 42 (p. 22, 14) *calumniarum* în loc de *catenarum*, 45 (p. 23, 32) introducerea lui *rumoribus*, 55 (p. 28, 18) adăugarea lui *ei*, 71 (p. 35, 20) *tenuē si cui suffragatur* în loc de *tenuē est, si ut suffragatur*. Pe de altă parte, credem că textul ar fi fost mai clar dacă editorul ar fi introdus în § 18 (p. 9, 22) conjectura lui Mommsen, *locum*, și în § 86 (p. 42, 23) pe cea a lui Halm, *uestram*. Ultima dintre aceste conjecturi, acceptată în ediția I, a fost îndepărtată din ediția a II-a în urma sugestiei lui Castiglioni (cf. *Athenaeum*, XIII (1935), p. 132).

Și în legătură cu felul în care alege H. Kasten între diferitele restituiri propuse pentru același text se pot face unele observații. Astfel, în § 49 (p. 26, 1) ni se pare preferabilă conjectura lui Madvig, acceptată de A. Boulanger (*cretae ipsae candidatorum*), celei a lui Clark, adoptată de H. Kasten (*certe ipsi candidatorum <uultus>*). De asemenea, în § 56 (p. 28, 32), 58 (p. 29, 24) și 65 (p. 32, 27) credem că soluțiile alese de A. Boulanger pe baza unor lecțiuni ale manuscriselor *deteriores* sau ale ediției *Veneta* (*nobis erat, eximiam uim et dignitatem, nihil gratiae concesseris*) sînt mai bune.

Aparatul critic al ediției lui H. Kasten este remarcabil. El este în același timp foarte clar și deosebit de complet. Sursele literare, în special, sînt indicate cu multă grijă. Pe lângă variantele consemnate s-ar mai putea adăuga unele lecțiuni existente în ψ^2 (§ 18, p. 10, 3 *executi*; 34, p. 18, 27 *Luculli*; 35, p. 20, 1 *quasi... fecerit* del.; 64, p. 32, 14 *custodem*) precum și câteva conjecturi mai interesante (§ 8, p. 5, 7 *sic existimo quos labores ad ea adipiscenda susceperis*, G. Romain; 21, p. 10, 30 *eadem in laude*, Lambin; 42, p. 22, 28 *Romae scilicet*, del. Halm; 83, p. 40, 32 *<uideris>*, R. Klotz).

În sfîrșit trebuie să menționăm că în această ediție, altfel atît de îngrijită, s-au strecurat cîteva greșeli de tipar: *operere* în loc de *oportere*, § 50 (p. 26, 24) și 60 (p. 30, 12) *pelliu* în loc de *pellitur* § 30 (p. 16, aparat critic) și *cum* în loc de *cur* § 77 (p. 38, aparat critic).

Liana Lupăș

VARRO, *Сельское хозяйство*. Перевод с латинского, комментарий и вступительная статья М.Е. Сергеевко. Editura Academiei de Științe, Moscova—Leningrad, 1963, 217 p.

Autoarea e bine cunoscută prin studiile sale despre agricultura din Italia antică. Lucrarea de față cuprinde o introducere succintă, dar personală și plină de idei, traducerea operei lui Varro *Despre agricultură* și un comentariu, în care înțelnim de asemenea lucruri personale și adecvate, mai ales din domeniul arheologiei. Considerațiile de ansamblu asupra economiei antice sînt timide și sporadice, însă cercetările de amănunt cu privire la tehnica și terminologia agriculturii, apoi talmăcirea, notele și ilustrațiile dovedesc multă dragoste pentru obiect și merită să fie reliefate. Traducerea a fost făcută după ediția lui G. Goetz din 1929, apărută în editura Teubner din Leipzig, dar autoarea a procedat cu prudență și bun simț, adică a examinat aparatul critic, a ales lecțiunile cele mai potrivite și și-a motivat totdeauna preferințele. Din toate acestea rezultă un sentiment de încredere pentru cititor, care apreciază cu mulțumire și înfățișarea exterioră a cărții. Rămîn totuși supărătoare prea dese greșeli de tipar din exemplele grecești și reproducerea uneori incompletă a izvoarelor bibliografice folosite. Comparațiile cu opera lui Columella sînt binevenite și instructive: ele arată puterea tradiției și dezvoltarea organică a tehnicii agricole în Italia antică. Unele note deosebit de substanțiale ocupă pagini întregi și ușurează mult înțelegerea operei lui Varro, care și-a găsit o bună interpretă în limba rusă și poate fi pusă cu încredere în mînă economiștilor, istoricilor, filologilor și publicului mare.

H. Mihăescu